

SLÄKT-FÖRENING-S-NYTT

ESKEKÄRR-TOMASBOLSSLÄKTENS PÅ DAL SLÄKTFÖRENING

Grundad 1948

Meddelande nr 44

December 2023

Ansvarig utgivare och redaktör: Per Erik Kvarnström
pererikkvarnstrom@gmail.com
www.et-slaktforening.se

Slängom i Tösse. Huset byggdes av Anders Klevmarkens farfar.

Nordsäter i Klevmarken. Huset som uppfördes i mitten av 1800-talet är nu rivet.

Information från styrelsen

Föreningen har när detta skrivs 118 registrerade medlemmar. Under innevarande år har 7 nya medlemmar tillkommit som vi hälsar varmt välkomna i föreningen. Styrelsen har under året haft två sammanträden.

Styrelsen har gått vidare med att utarbeta en ny hemsida. Arbetet kommer att innebära att en ny sådan kommer att vara tillgänglig i början av nästa år. Adressen är den samma alltså: www.et-slaktforening.se.

Den enligt beslut på årsmötet 2022 inrättade underavdelningen ”Gränsbygd” har förhoppning om att kunna anordna ett mellanårsmöte sommaren 2024. Tanken är att företa en torpvandring i Klevmarkens norra del. Besöka den spännande förkastningssprickan ”Skams fägata”, bosättningen ”Borgolhemmanet” och gårdarna Lövås, Korsvattnet och Dalarna. Om möjlighet ges kanske vi även kan erbjuda en mindre arkeologisk utgrävning vid Borgolhemmanet.

Innehåll: Årets nummer domineras av Anders Klevmarkens gedigna berättelse om hans farfar Anders Nilsson. Medverkar gör också Lars-Anders Hermansson med en personlig betraktelse över företeelser i vår tid speglade mot tider som var mycket annorlunda. Gunilla Kvarnström bidrar med historik om Nordsäter en av de arvedelar i Klevmarken som Halfvard Bryngelsson lämnade till sina barn. Ingegerd Strutz ger oss ett kort minne hennes mamma berättat förmedlat av Ingegerds dotter Helena. Således är tre generationers muntlig tradition nu satt på pränt. Själv har jag skrivit lite om de torpvandringar jag tillsammans med kunniga personer företagit i Klevmarken under året. Vi börjar med ”Lycka?” av Lars Anders.

Lycka?

av Lars-Anders Hermansson

Under min vandring på en frusen grusväg, genom förändringens skog, som inte låter sig kuvas, utan växer sakta. Ner mot en mosse med namnet Benhålmossen. Där i forna tider hästkadaver grävdes ner av den person, som i folkmun kallades ”Hästpuken”. Denne man stod lägst i rang, för han tog hand om döda hästar. Och att äga en häst var inte någon hipp innepryl, utan en livsviktig medhjälpare, den gången. Det han gjorde var också ett grovt brott, men hans och hans familjs svält, drev honom hur långt som helst.

Man fick inte äta hästkött på den tiden, den ansågs orent. Eller mot kristendomen, som lärt oss äta bröd, men förbjudit oss att äta hästkött. Hästens hov, kan också ha en inverkan. Övertro och rädsla för onda makter.

Hästpuken däremot, den lägste i rang, med stugan full av ungar, alla lika hungriga, åt med största säkerhet hästkött. Besökande på IKEA åter med största glädje de världsberömda köttbullarna, möjligen innehållande hästkött. De stillar sin ängslan med att köpa upp sina surt förvärvade pengar, i saker som egentligen inte får visas i moderna minimalistiska hem. Utan förvaras i hyrda förråd. Staplas i funktionella lådor från golv till tak, men aldrig användas. För bara en liten kudde av sådan färg och format som inte passar in i ett modernt hem, skapar ett totalt kaos. En inre oreda hos de som bor där. Svettiga av ångest inser de att hela deras värld rasade i samma ögonblick den jåkla kudden kom innanför dörren i deras hem. Tänk om de bara hade varit så pass kloka att de kört den till förrådet direkt.

Nu måste de byta allt möblemang, tapetsera och måla om hela lägenheten eller huset. Är det en lägenhet kommer de billigare undan, för även ytterväggar, tak och skorsten måste bytas. Bilen måste bytas, alla kläder måste bytas, hunden måste säljas, fast den är gammal och en fullvärdig familjemedlem, men av fel ras och färg. Inget kan hjälpas i det fasanfulla krig

familjen plötsligt inser sig vara en del av. Kriget mot sitt eget förnuft. Luftvärnselden i form av inredningstidningar. Ubåtsterror, och hot om bombande av dödliga gifter, genom chicka artikelförfattares otroliga inflytande på en hel mänsklighet. Omgärdade av landminor i form av släkt, vänner och arbetskamraters kritiska blickar.

Och inte hissar de vitt flagg och säger att de skiter i hur andra har det, och att den eländiga kudden SKALL ligga där på soffan, punkt slut. Nej, ett nytt liv bygger de runt en kudde från IKEA för hundrafyrtionio kronor. Den kan heta Vendla också, det gör det hela ännu svårare. Det nyrenoverade, svindyra köket, ritat av en kokainsnortande superspecialist, måste ut. Full fart till banken och låna mera pengar. Riv ner väggar och tak med hjälp av skattefinansierad arbetskraft, under tiden hela familjen får i uppdrag att hitta en skruvdragare till mamman, som skall ta selfies, med den i handen, och lägga ut på Facebook. Den måste passa till hennes specialsydda arbetskläder, som något litet barn i något fattigt land har sytt, och till mammans tillfälliga hårfärg och frisyr.

Allt detta, under tiden jag går på en frusen grusväg, funderande över en utfattig människas beslut att äta hästkött, en gång för mycket, mycket, länge sedan.

Om stenar kunde tala

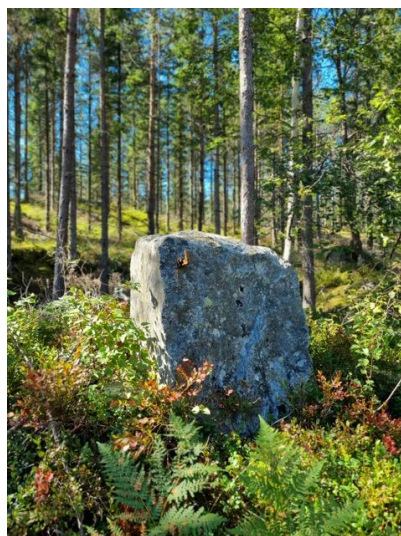
av Helena Strutz-Rahimian

När mammas faster Helena skulle resa till Amerika, där hennes bror Karl bodde sedan några år tillbaka, gick hon till Klevmarken för att ta farväl av sina goda vänner från Nedstugan, Oppstugan och Nedkaserna. Det måste ha varit de äldsta flickorna på dessa gårdar, då Helena nog var född i slutet av 1870-talet.

När det var dags för Helena att gå hem, följde kamraterna hennes på vägen. När de kom fram till vägen upp till Liden, där Helena bodde, stannade de vid grinden och pratade en stund. Där ska Helena ha sagt: ”Ja, när tror ni vi står här och pratar igen?”

Detta var dock sista gången Helena såg sina vänner. Det lilla mamma har hört om henne, så fick hon det bra i Amerika och stannade livet ut.

Grindstolpen till grinden där flickorna stod och pratade sista gången finns fortfarande kvar och kan ses här på bilden.

Några anteckningar från Klevmarkshorisonen

av Per Erik Kvarnström

Undertecknad har tillsammans med lite olika personer företagit kortare och längre promenader i Klevmarken. Först ut var Gudrun Foss (uppvuxen på Nedkasene i Klevmarken) och jag sensommaren 2022. Vi gick från Nedkasene norrut till torpen Myrane och Hultet, Vid Myrane fanns tydliga spår efter bosättningen. Husgrund och jordkällare. Vid Hultet hittade vi endast stora odlingsrösen möjligen beroende på att vi var där på hösten och gräs och ormbunkar växte högt. Gudruns bror Mats Eriksson och Carl-Göran Strutz har hittat tydliga husgrunder både efter boningshus och uthus.

Min son David och jag gick tidigt i våras till Åsen. Ett litet torp strax väster om Myrane. Vi hittade tydliga spår efter bebyggelsen i den vackert uppvuxna granskogen. När jag som barn var med och plockade bär i Klevmarken gick vi ofta till "Åsarne" som då var ett relativt nyavverkat område där det fanns gott om framförallt lingon. Undrar om området fått sitt namn efter torpet eller torpet efter området.

Så till den långa promenaden. I mitt tycke mer av en vandring. Ofta i stiglös terräng. Det var Carl-Göran som var vägvisare och jag som hängde på så gott det nu gick. Och gick gjorde vi. Efter att ha ställt bilen där vägen från Mon kommer upp på vägen mellan Klevmarken och Jakobsrud. Först letade vi upp Tjuvestugan i sluttningen av Majlihöjden. En grotta bildad av en mot en bergssida liggande stenhäll. Därefter gick vi gamla vägen (Härvägen?) bort till Stugulund vidare till Sörkas och Nordkas. På alla tre ställena hittade vi husgrunder. Nordkas revs blott för några år sedan. Vi vandrade bilvägen österut och slog in på leden mot Tresticklan. Passerade "Guri" en djup förkastningsspricka med Heråälva rinnande genom sig. Tog oss på leden fram till Heråtjärnet och gick därefter stiglöst sydöst förbi Åletjärn ner till Berget. Berget är ett torp bebott endast under en kort period under 1800-talet. Från berget är det inte långt till Björnhultet men terrängen är svårframkomlig. Björnhultets byggnader är ruinerade med tydligt synliga. Sen var det tack och lov inte långt till bilen. På hemvägen stannade vi till vid Borgalemon där Carl-Görans bror Jan-Peter höll på med skogsavverkning och när vi pratade med honom dök Christer Jörgensen boende på det närbelägna Kashögen upp. Detta tycker jag visar på att det finns gott liv i de "djupa skogarna" i Markerna.

Tjuvestugan

Skams fägata

Björnhultet

Jordkällare vid Stugulund

Rågångsmarkering

Carl-Göran och jag företog ytterligare en utflykt i de norra delarna av Klevmarken i det vi tog oss till Borgolhemmanet, Skams fägata och Lövås. Skams fägata är en djup ravin, en förkastningsspricka, som går i öst väst. Riktningen är ovanlig då de flesta åsar och dalar i dessa trakter går i nord syd. Sprickan är djup och fantasieggande. Borgolhemmanet var förmodligen det mest miserabla av alla Klevmarkens boställen. Vi fann en stolpe från torpinventeringen men denna är förmodligen felplacerad. Lövås slutligen var en naturskönt belägen gård belägen mellan Korsvattnet och Båthögen. Vid många av de bosättningar jag besökt under året finns ytterst lite kvar av de byggnader som funnits där men vid Lövås finns husgrunden till boningshuset väl synlig och grunder till ekonomibyggnaderna kvar. En plats väl värd promenaden dit inte enbart för den mot omgivande granskog kontrasterande ängsmarken utan även för de rester av bebyggelse som här kan ses. Boningshuset på Lövås flyttades i slutet av 1950-talet till Nedkasene och kallades efter detta för Framnäs.

Den sista turen till Klevmarken gjorde jag tillsammans med min syster Gunilla. Vi tog bilen till bommen som utgör gränsen till Jakobsrud vid bron över Heråälva och lämnade genom att korsa bron Klevmarken och kom in på Jakobsruds marker. Målet var de två bosättningarna vid Ringsmon. Av Södra Ringsmon är inte mycket kvar. Vissa yttervägar syns fortfarande bakom bondspirean som helt omsluter det raserade boningshuset. Av Norra Ringsmon däremot är boningshuset fortfarande intakt förutom delar av taket som rasat in. Några snövintrar till och det kommer att gå samma öde tillmötes som så många andra av de ödeställen som jag nu under några år besökt. Vid denna senaste utflykt tog vi oss också upp på en kulle söderut från Björnhultet. I ett brev, publicerat i Släktföreningsnytt någon gång på 1990-talet, berättar Ingegerd Strutz att hennes mor stående på kullen kunde se tåget när det passerade Mon. Området är nu helt skogbevuxet men bestod då av ljunghedar, myrar och mossar. Mycket förändras under årens lopp, öppen mark blir skog, uppodlad mark växer igen, väl upptrampade stigar försvinner och nya skogsvägar kommer till. Men livet i våra förfäders marker fortsätter somt till gagn men även somt till förfång.

Ringsmon

Om många av de ställen som jag besökt finns mer att läsa i bl.a. Johannes Klevenmarks "Kl.evmarkssläkten Muntlig tradition". Algot Gustafssons "Gränsbygd Historia och sägen väster om Stora Lee" samt Frank Hugo Jensens "Karl XII:s budbringer Halfvard Bryngelsson og hans etterkommere".

Nordsäter

av Gunilla Kvarnström

När Halfvard Bryngelsson dog 1753 delades Klevmarken upp i elftedelar, de fem sönerna fick 2/11 var och Kari 1/11. Per (Kruta-Per) ärvde Nordsäter där han, hans hustru Kersti och deras barn bott sedan början av 1730-talet.

Nordsäter har i kyrkböckerna och mantalslängderna kallats bland annat Säter och i mantalslängderna dessutom Betelsäter. När man tittar i mantalslängderna så finns Säter nämnt 1657 och åren därefter. 1699 står det Betelsäter för första gången och då bor det en Håfvel där. Den som bodde där innan Per och Kersti hette Erik Björnsson.

Per och Kersti hade tre döttrar och två söner. Den yngste Jacob född 1745 övertog Nordsäter, han gifte sig med Kersti Andersdotter och fick sju barn, av vilka 2 dog i spädd ålder. Catrina född 15/2 1780 gifte sig med Arvid Eriksson från Töftedal och de bodde en tid på Söder Säter och flyttade sedan tillbaka till Nordsäter där de bodde när de gift sig. De fick 12 barn. Catrina dog 1824. Arfwid gifte 1826 om sig med Lisa Andersdotter de fick 10 barn och fem av dem föddes på Nordsäter. 1837 flyttade de till Hajom i Töftedal. Hans söner Per född 12/12 1810 och Jacob Otto född 14/12 1812 gården övertog då gården.

Per blev ensam ägare 1853 (100 år efter att den förra Per blev ägare) när Jacob Otto och hans fru Juliana flyttade till Töftesäter i Töftedal och senare (1871) köpte Oppstugan av Johanna Andreasdotter och Johan Jonsson då deras familj emigrerade till Amerika. Per bodde kvar till 1888 då han sålde till en jägmästare Kolthoff och han och pigan Anna-Lena Magnusdotter (född 28/8 1851 i Hindalebyn) flyttade till Lund under Strand (Per blev änklings 1851).

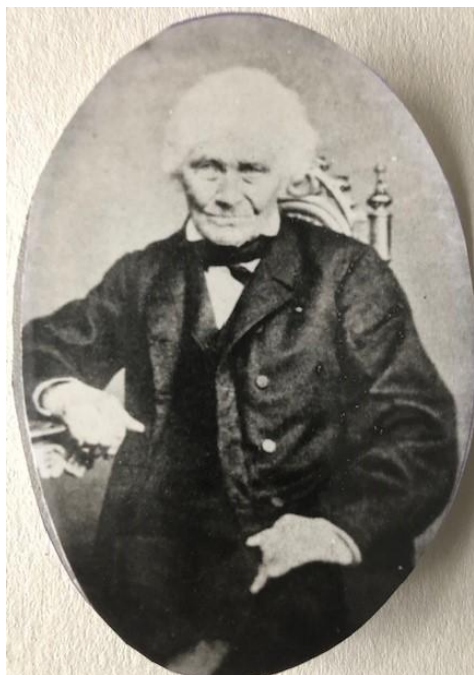
Därefter har egendomen haft flera ägare. 1892 så flyttade Johannes och Kristina Olsson, med två söner dit. De kom från Västergötland och de fick ytterligare tre barn. Johannes var först stator och sedan torpare. Han dog nittioett år gammal 1947 efter att ha bott 55 år på Nordsäter.

1915 gjorde Statistiska centralbyrån en så kallad Lokalundersökning. Enligt den så bestod marken av 8,5 hektar åker och annan odlad jord. Skörden året innan hade varit 960 kg höstråg, 800 kg havre och 1800 kg potatis, 3,6 hektar hade använts till höskörd och 1.6 hade använts till bete eller legat i träda. De hade 1 sto, 4 kor, 2 baggar och tackor (troligen ingen bagge eftersom det är tre lamm, men det fylls i i samma ruta) 3 lamm, 6 höns och ett bisamhälle. Skogen ägdes av Kronan. När man jämför med andra ställen i Klevmarken så är det ungefär samma på Nedkasene och Kashögen. Mossekas och Alekas är mindre och Oppstugan och Nerstugan större.

En av sönerna till Johannes och Kristina köpte i början av 1940-talet inägor till Nordsäter men sålde dem tillbaka till Kronan 1958, vilken sålde byggnaderna till rivning som också genomfördes.

Källor: Johannes Klevenmark: Muntlig tradition. Gunnel Kvarnström: Boställen och ägoförhållanden under nära 300 år. Kyrkböcker och Mantalslängder samt SCBs Lokalundersökning.

Johannes Klevenmarks och Gunnel Kvarnströms skrifter + flera andra kommer att finnas tillgängliga på släktföreningens medlemmar på den nya hemsidan, när den blir klar. Om du vill läsa mer om personerna ovan.

Arvid Eriksson som bodde på Nordsäter två perioder under första delen av 1800-talet och hans dotter Katrina som bodde där som barn. Katrina född 8/10 1807 gifte sig 13/10 1834 med Johannes Andersson på Rinnane. Hon dog 1890.

(Noteras kan att Arvid Eriksson föddes 1779 alltså tio år innan Franska revolutionen och här kan vi se ett foto av honom. Troligen taget i Halden där en fotograf tidigt etablerade sig och dit folk reste så långt som från Värmland för att låta sig fotograferas. reds. anm.)

Myrtengravarne på Dals Eds kyrkogård.

av Gunilla Kvarnström

Bröderna Per och Jacob Otto Arvidsson ville ligga begravda bredvid varandra och det gjorde de. De ligger i samma grav. De ville inte ha någon gravsten. Förr så var de bägge små kullarna beväxta med myrten (vintergröna). Det var därför de kallades myrtengravarne. Nu är myrtenplantorna nästan borta och graven har fått en gravsten. Per dog 92 år gammal, 18/1 1903, då hade han varit änklings sedan 1851. Jacob Otto dog 3/11 1906, han blev 93 år, hans fru Juliana dog 1877.

Vem var min farfar?

N. Anders Klevmarken

Farfar dog 1940, ett år innan jag föddes. Jag fick således aldrig träffa och lära känna honom. Min far och hans syskon talade däremot mycket om sina föräldrar. Jag fick intrycket att deras barn högaktade farfar som en ärbär, gudfruktig och rättrådig person. Känslomässigt stod nog min far närmare sin mor, som han beundrade, och som förmodligen var mera lättillgänglig och öppen för sina barn. Farfar var dock familjens patriark, som skötte familjens affärer och hade kommunala uppdrag. Är nu den rättrådige patriarken en fullt rättvisande bild? Är det hela historien?

Familjen Nilsson¹

Anders Nilsson

Min farfar, Anders Nilsson, föddes 1862 i Tydjevyn. Han var *Nils* Fredrik Anderssons och Ingegerd *Sofia* Engelbrektsdotters sjätte barn. Sofia var dotter till Engelbrekt Olsson, som givit namn åt vår släktgren. Paret's första barn dog redan två månader efter födseln. Men alla övriga nådde vuxen ålder och blev t o m relativt gamla. Äldst av dessa var Gustaf, som senare tog sig namnet Bergman, och som blev en av vår släktförenings grundare. Sedan följde två döttrar, Christina och Maria, och därefter Lars och Anders. Två år efter Anders föddes Nils och Sofias yngsta son, Johan. Även han tog sig senare namnet Bergman. Johan är den i syskonskaran som blivit känd utanför hembygden. Han blev professor först i Dorpat (nuvarande Tartu) och senare vid Stockholms Högskola och har skrivit många vetenskapliga och skönlitterära verk. Mest känd bland allmänheten

blev han dock som riksdagsman och ivrig nykterhetsvän. Hans två söner Sten och Gösta blev också allmänt kända. Sten var zoolog, specialist på fåglar, upptäcktsresande och en uppskattad författare och föredragshållare, inte minst i radio. Gösta blev språkman och bl a chef för Institutet för svensk språkvård och medverkade bl a i Dagens Nyheter och Sveriges Radio med kåserier om ords ursprung och historia.

Sofia Engelbrektsdotter, dog kort efter Johans födelse. Hon ådrog sig lunginflammation, då hon gått upp för tidigt efter barnsörden och mitt i smällkalla vintern tvättat kläder i en vak i den närbelägna älven. När nu Nils Fredrik stod ensam med sex barn kom Sofias ogifta syster Maria Engelbrektsdotter till hans hjälp i hushållet, men detta var ett relativt tungt arbete och efter någon tid orkade hon inte längre utan tog med sig den då tvååriga Johan och flyttade tillbaka till Västanå. Moster Maria blev således Johans fostermor. Ungefär samtidigt tog Sofias

¹ Många personer kommer att nämnas i denna berättelse. För den som inte känner vår släkt väl kan det partiella släkträd, som finns allra sist, vara till nytta.

och Marias bror Abraham Engelbrektsson, som bodde i Kroken vid Sotebyn i Tösse, hand om den fyraårige Anders. Abraham och hans hustru Anna Sofia Håkansdotter från Hängelsrud i Tösse blev Anders fosterföräldrar.

Anders växte således upp i Kroken hos sin morbror och moster. Vi vet inget om hans skolgång. Förmodligen fick han genomgå folkskolan antingen i Tösse kyrkskola eller i Sotebyn. Om han sedan fortsatte i skolan bör det ha varit i Åmåls elementarläroverk.

Av korrespondens mellan farfar och hans far Nils Fredrik Andersson framgår att han gärna hade fortsatt sina studier, men att fadern inte hade råd att finansiera dem. Farfar lämnade i stället hembyn och började praktisera som lanthandelsbiträde, dels i Mon strax väster om Dals Ed, och dels hos sin bror Gustav i Bohuslän. Av korrespondensen att döma var fadern inte helt informerad om detta, han trodde att Gustav och Anders hemlighållit för honom att Gustav lämnat sin folkskolärläroverkstjänst för att börja som lanthandlare och att Anders hjälpte honom med detta. I ett brev från den 19/5 1882 till fadern försäkrar Anders att detta inte alls var fallet:

Älskade pappa! Jag kommer just nu ihåg någonting som Mor och jag talade på sista dagen jag var i Tydjevyn. Pappa hade yttrat, att jag och Gustaf skulle ha någonting hemligt emellan oss, då jag gick hemifrån för att hälsa på Gustaf. Till svar vill jag vid himmelen försäkra, att jag ingenting visste om Gustafs affärer mera än vad det brevet förtäljde, som jag fick från honom på nyårsdagen 1880, och som vi alla läste, och vari det stod att han tagit hem några böcker till försäljning, vilket han som skollärare hade lov till. Detta styrkes tydligt därav att då jag hunnit någon mil från Gustaf, dvs norr om Göteborg, frågade jag efter "folkskollärare Nilsson på Aspång", varpå svarades till min stora förvåning, att han bor på "Gäsjö nu och är handlande samt tagit avsked från skolmästartjänsten." Detta blev jag ganska bestört över och funderade på vad detta kunde betyda. Gustaf hade nämligen bett mig i brevet att komma till Aspång och tillsammans med några av skoleleverna lära mig ett och annat s.s. räkning, skrivning etc. Vill vidare nämna att jag aldrig ämnade stanna hos Gustaf, utan tänkte att till vårantiden komma hem, något som jag även vidhöll sedan jag kommit till Gäsjö och förmåddes endast med svårighet att stanna kvar, synnerligen sedan jag fått ett brev från pappa, vilket jag ej ens fick lov att fullkomligt svara på. Min mening med resan var att lära mig någonting, samt att vila mig litet efter de ansträngande göromålen, samt var ej fullkomligt hopplös om att sedermera få fortsätta mina studier (fastän aldrig började) vartill jag alltid hyst en viss längtan eller åtrå.

Genom allt detta har jag velat övertyga pappa att ingen falskhet ligger eller har legat i mitt förfarande, och vill jag hoppas att pappa aldrig tänkt eller kommer att tänka någonting sådant om Eder tillgivne son,

Anders

Anders dröm var att öppna egen lanthandel på Slängom i Tösse. Frågan var dock hur detta skulle kunna finansieras. I ett brev till sin bror Lars daterat den 30/5 1882 i Mon och Gustavsberg skriver han: "...Hur går det med oss och Slängom tror du? Det vore allt förargligt om vi ej kunde greppa tag om det, jag är förvissad om goda resultat därstädes. Försök allt vad du kan för att bana väg för det. Fråga pappa huruvida han ej tror det gingo an att Morbror i Kroken och pappa tager ett amorteringslån, vilket jag fingo omsätta med förtjänsten av handeln. Jag är förvissad om god förtjänst därstädes, och vill jag lägga hela min flit och all min förmåga vid att förtjäna pengar. ..."

I januari 1884 förverkligade Anders sin dröm att bli sin egen lanthandlare. Han köpte handelslägenheten Sörbyn, mitt emot Tösse kyrka, från J.F. Kallin på Vänsberg². Priset var 4700

² J.F. Kallin tillhörde också han vår släkt. Han var gift med Maria Petré, som ett par generationer tillbaka härstammade från Stina Olsdotter, som i sin tur var dotter till Olof Svensson och Ingegerd den fagra.

kr och Kallin ville ha 500 kr vid tillträdet och sedan 500 kr per år och sist 200 kr, samt 6% ränta. Det skulle således ta 9 år för Anders att betala av köpet. Det dröjde dock något år innan Anders kunde öppna sin affär, då den tidigare arrendatorn hade ett års uppsägning. Anders fick inte lagfart på fastigheten förrän 15 april 1885, då han öppnade sin lanthandel.

I Tösse väntade inte bara en eftertraktad verksamhet utan även Anders fästmö (och kusin) Anna Knape. Farfar beskriver i sitt tal vid middagen på guldbrylllopsdagen den 13 november 1934, hur de träffades och blev kära i varandra. Detta var hans berättelse:

En liten flicka gästade en gång, jämte sina föräldrar, en gosses fosterföräldrar. Hon blev genast för den ensamme gossen en trevlig lekkamrat – litet envis. Båda lekte glatt vid den öppna spisens varma julbrasa och hade roligt värre. Gossen blygsam. Flickan mera kavat.

Åren gingo. Vid midsommartid riktade gossen spanande blickar mot skogsstigen där lilla Anna – så hette tösen med den fina, söta klänningen – brukade skymta för att plocka midsommarns prakt till majstången. Under det gossen läste katekesen högt för kossorna som vallades på ängen, riktades ofta blicken mot skogsbrynet. Jo, där kom den lilla fjörtjusande trippande. Hon hade haft sällskap med en gryngumma från staden. Nu blev midsommarglädjen fullständig. Blommor plockades, kransar bundos och majstången kläddes. Det blev kalas i stugan. Glädjen, stilla och fridsam, stod högt i tak.

Flickan glömde sig kvar. Envis som hon var överträffade hon gossen i vedhuggning. Hon ville vara värst! Så och när de hoppade från höjden i ladan på nybärgat hö. Då ville hon vara djävare än sin kamrat Agnes Sivers, som var ängslig och rädd. Men det var inte Anna och det tyckte pojken om. Därför tyckte han bättre om Anna än om Agnes. De voro dock snälla och trevliga båda.

Vid ett tillfälle fick gossen enligt hennes mening den första orättvisan. Den gode morbrodern tyckte kanske att "fåfång gå, lär mycket ont" eller att Anna stannade för länge. I varje fall fick ingen vid den tiden gå sysslös på ljusan dagen. Gossen fick order att tvätta Morbrors storstövlar. Hårda som bockahorn sattes de först i blöt vid dammen. Under tiden som de skulle uppmjukas för att lättare rengöras, enligt gossens mening, följde hon med till bäcken där kläder tvättades. När de återkom fullbordades rengöringen. Morbror kom mörk i hågen. "Tvättade du stövlarna, som jag bad dig?" Han gav gossen den första agan, en örfil, så att mössan hamnade under klädsträcken i tvättgården. Detta gjorde inte så mycket, men skymfen att det skedde inför lekkamraterna, som nu voro flera, var för gossen kännbar. I flera dagar talades ej ett ord mellan morbrodern och gossen. Morbror, som i allt var mönstergill, tyckte väl inte om att gossen följt med till bäcken. För att förhindra det gav han sannolikt order om tvättning av stövlarna, som han nu trodde ännu stannade i dammen. Gossen tyckte han både kunde rengöra plaggen och följa med till bäcken. Orättvisa tyckte gossen!

Åren gingo vidare. Gossen och flickan träffades ibland i staden. De tittade blott litet innerligt på varandra. Men de skiljdes alltmer åt. Livets allvar började för dem båda. Hennes föräldrar gingo tidigt bort. Hemmet lämnades. Så och gossens. Vid några anhörigas begravning råkades de och trivdes bra tillsammans.

Om några år erfor gossen ansvarskänsla för den hemlösa och föräldralösa flickan. Hon hamnade med sitt resgods hos gossen. Förlovning 1883. Hos den gode morbrodern, där de första gången råkades, mottogs fästmän hjärtligt och bodde där under förberedelserna till eget bo.

Gossen åstundade intet högre än att bli köpman på Slängom, då han nekats gå läsvägen, som härvarande skolrådsordförande, pastor Persson och lärare Hedren så envist tillrätt min far att bekosta. Målet det efterlängttade bestod, men företräddaren hade ett års uppsägningstid. Under tiden fick fästmän stanna kvar hos den snälle morbrodern och den om möjligt snällare moster Soffi, som blivit som en öm och kärleksfull mor för dessa båda, som annars vore moderlösa.

*Den 13 november 1884 stod bröllopet.
Flickan var dagens guldbrud, och gossen det var jag.*

Att kärleken var besvarad framgår av upprepad korrespondens mellan Anders och Anna. Vid denna tid skrev de till varandra ofta, ibland flera gånger i veckan. Nedanstående är en avskrift av ett brev från Anna till Anders daterat Kroken den 20 januari 1884.³

Älskade Anders!

Min käraste sysselsättning är att skriva till dig, också min skyldighet i synnerhet som jag skickade ett så bristfullt brev i går fullt av plumpar och fel, ja din tös är allt bra dålig, som inte kan skriva ett riktigt brev. Jag skulle ha skrivit ett annat, men som du hörde var det brist på papper, men så är inte fallet nu!

Därför var det mig på det högsta att få förströ en stund av dagen med att tala vid dig, mitt käraste på jorden. Jag föreställer mig att du är här nu hos mig, fastän jag inte ser dig. Jag sitter och kommer ihåg åtta dagar i dag på dag i som nu, då voro du och jag ute och gingo på skridskor. Det kan vi inte göra nu, ty det är så regnigt och blött, ja av den orsaken är jag inte till kyrkan i dag heller. Morbror har varit där ensam och kom just hem, men har ingenting nytt att förtälja. Eljest skulle jag nog berätta för min pilt.

Usch vad det är ruskigt väder i dag. Det är passande att ropa ut: "Om du vore här älskade lilla Anders, så skulle vi ro finna i varandras famn och hur skönt det skulle vara." Jag längtar efter att den tiden snart skulle vara inne, o vilket himmelrike på jorden att få leva tillsammans med dig, som är så ädel, har så ädla tänkesätt, och hjärtegod ju du står finast bland alla. Det finns inte din like goda älskade Anders. Tack älskade du för all ömhet mot mig, och din ärefasthet övervinnande alla ledsamheter och motgångar. Det finns ingen som har ett sådant överseende som du! Hur lycklig jag är att få äga en sådan god make. Mitt första nöje blir att så kunna tillmötesgå min älskade på det ömmaste sätt jag förmår ge, så vårt lilla hem skall bli den sällaste boning på jorden. Jag tycker jag ser hur lyckliga vi skulle ligga i varandras famn. Jag kan inte uttrycka hur kärleksfullt lycklig och tacksam jag är för all din överflödande godhet. Jag hoppas du vet och förstår det min älskade ängel.

Du nämner inte alls vad morbror Nils sade sedan du kom hem och hade följt oss, om du fick kontraktet med dig. Vad jag tyckte det gjorde nog ont om dig då på kvällen. Jag önskade att jag hade kunnat förekomma din ledsnad, däri förmådde jag ingenting, men viljan var god. När allt händer vad svårt det är att skiljas åt. Jag önskar att ha fått följt dig till banken, jag var så glad så länge jag hade dig bak mig på släden. Tack älskade du, som följde mig så långt, det blev sent innan du kom hem Anders min pilt, som fick gå så ensam.

I morgon eller på tisdag skall morbror resa till stan och köpa tapeter. Målaren ska komma på onsdag, då blir jag med till stan. Det kan vara roligt att komma ut lite och förströ sig.

³ Detta brev skrevs när Anna var 22 år och bodde hos sin morbror Abraham Engelbrektsson i Kroken. Vid ett tillfälle nämner hon morbror Nils, vilket var Anders pappa Nils Fredrik Andersson. Annas mor var syster med Abraham Engelbrektsson och Nils Fredrik Anderssons första maka, därför kunde Anna kalla bägge dessa släktingar morbror. Därav följer även att Anna och Anders var kusiner.

Vid denna tid arbetade Anders förmodligen som butiksbiträde i Mon väster om Ed och som brevet visar hade han varit hemma över julen. I brevet nämns ett kontrakt han skulle ha fått av sin pappa. Det är oklart vad detta kontrakt gäller, men möjligen kan Anders ha försökt låna pengar av sin pappa för att sätta upp handelsboden i Slängom, som han köpte just i januari 1884. Anders efterlämnade dokument visar att han fick låna ett större belopp från Åmåls Sparbank.

I brevet nämns även att morbror Abraham ska köpa tapeter. Det är oklart om dessa ska användas i Kroken eller för den nyinköpta affärslägenheten. Anna nämner även ett besök med kafferep hos någon granne, då hon inte ens blir gratulerad. Förmodligen avser hon gratulerad till sin förlovning.

Anna Knapes brev är inte helt lätt att läsa och tolka. Hon har t ex ovanan att ofta skriva utan skiljetecken och stor bokstav. Jag har när jag funnit det nödvändigt infört skiljetecken och skilt på satser och meningar. Ibland har jag även moderniserat stavningen. Vid några tillfällen har jag fått gissa vad skribenten menat.

Somliga stunder känns det allt så tomt efter dig, men så tröstar jag mig med att vi är inte längre skilda åt, än vi kan snart träffas igen, men förhållandet är så att det är svårt känna sig på skilt håll ifrån den man älskar så högt, som vi gör med varandra.

Jag har ingenting roligt att berätta för dig. Jag har inte varit utanför min dörr sedan du rest. Var över hos kroppena (?) på kafferep på måndag jul, det vill säga dagen efter du reste, och de gratulerade mig icke ens. Också har jag varit i ladugården och tittat till kosserna. En av dem har kalvat, så om när jul vore här, fingo vi nu kalvbräss, men det är gott 1 år dit.

Nu börjar det mörkna och ser jag inte längre, och om han då även vore trött på mitt kladd, förlåt din lilla Anna för båd detta och det andra kladdiga brevet jag skrev. Det är så roligt att skriva, men jag kan inte uttrycka mig som jag vill. Om jag hade dig här nu ändå så skulle jag hålla dig fast och kyssa dig. Jag skulle inte släppa dig snart, då jag tagit alldeles för lite pussar ifrån dig. När du var här jag skulle ha tagit ett helt förråd, bara jag hade kunnat förvara dem, men det var det värsta.

Till sist min innerligaste, hjärtligaste hälsning från din evigt trofaste älskarinna.

Anna Knape

I början bodde Anders och Anna i några rum ovanpå affären (huset längst t h med den vita gaveln), där deras första barn föddes. Äldst var dottern *Alfa*, Anna, Sofia född den 25 mars 1885. Den 29 november 1886 köpte Anders och Anna Södergården 1:2, den fastighet som senare kom att kallas "Gamla Slängom", dit familjen flyttade 1892 (huset t v på bilden ovan). Huset ligger nära den gamla landsvägen. När man kommer in på tomten möts man av en gräsrundel som kantas av stora snäckor och med ett fruktträd i mitten. Man kommer in i huset via en glasveranda och en hall. Till höger ligger det rymliga köket, t v Anders sovrum och rakt fram salongen. I denna fanns ännu när jag var barn en stor, lång soffa i björk i biedermeierstil med tillhörande bord och karmstolar. Mitt i taket hängde en kristallkrona. Under kronan fanns ett runt bord och på julafton satt farfar där och läste julevangeliet. Mot den södra kortväggen stod en taffel och vid fönstret farfars skrivbord, där han ofta satt och lade patients. Till höger om salongen och bakom köket ligger matsalen. Från hallen finns en trappa upp till övervåningen, som förmodligen inte var fullt inredd när Anders och Anna flyttade in, men bör åtminstone ha rymt ett stort sovrum. Från köket ledde en dörr ut i trädgården. Bredvid denna köksingång fanns på farfars tid en vattenpump ovanför en vask. I detta hus föddes med cirka två års mellanrum de flesta av Anders och Annas barn. När en födsel var nära förestående flyttade Anna in i matsalen för att man skulle ha nära till varmt vatten från köket och för att hon skulle kunna föda avskilt från den övriga familjen. 1887 föddes äldste sonen Charles, som blev tandläkare först i Trollhättan och senare i Växiö. 1889 kom nästa dotter Lilly. Hon utbildade sig till sjuksköterska och rödakorssyster. 1891 föddes John, som dock avled redan

1904. 1893 föddes Gotthard, som blev det enda barnet som blev bygden trogen. Han hade inledningsvis ansvaret för pappans jordbruk, men blev sedan representant för Heby tegelbruk. Han hade även kommunala uppdrag. Gotthard och hans hustru Henny övertog så småningom Gamla Slängom. 1894 föddes näste son Olof. Han avled dock redan 1897. 1896 kom dottern Elsa till världen. Hon utbildade sig till hushållslärare och gifte sig i Ludvika med Carl Tunelli. 1899 föddes William, som emigrerade till Chicago, där han gifte sig med Aina Petersson. Han arbetade på ett mejeri i Chicago, men paret bosatte sig i Sturgeon Bay i Wisconsin. Nästa barn blev Kerstin, född 1900. Hon blev en av Sveriges första kvinnliga apotekare och innehavare av flera apotek i Värmland. Innan hon gick i pension hade hon två apotek i Karlstad. 1902 föddes Sigurd, som blev advokat med en välkänd advokatörelse i Umeå. Hans hustru blev Laila Fessé. Den yngsta dottern blev Karin, född 1904. Hon flyttade ganska tidigt till Stockholm och öppnade ett omtyckt bageri "Ringens" i Ålsten. Hon gifte sig med Simon Fessé, bror till Laila. Sist i raden av barn kom Nils 1906, min far. Efter handelsgymnasium i Göteborg flyttade han till Stockholm och fick plats på Gunnar Collins konfektfabrik. Senare blev han representant för AB Birger Öhlins tyger. Han var också under några år ordförande i Dalslands Gille i Stockholm. Farmor Anna genomgick således 12 graviditeter och fick 10 barn som överlevde till vuxen ålder.

Hela familjen Nilsson. Stående fr v William, Kerstin, Charles, Elsa, Sigurd och Gotthard; sittande fr v Alfa, Nils, farmor Anna, Karin, farfar Anders och Lilly. Kortet är troligen taget vid farmors eller farfars 60-årsdag 1921 resp. 1922.

Att bekosta utbildning för 10 barn var naturligtvis en påfrestning för familjens ekonomi. För de äldsta kunde förmodligen farfar Anders stå för åtminstone en del av kostnaderna, då hans ekonomi ännu var relativt god. Han hyrde t ex en lägenhet inne i Åmål där barnen kunde bo medan de gick i skolan. Det finns ett hyreskontrakt bevarat från augusti 1903 för en trerumslägenhet med kök och med diverse ekonomiutrymmen med en hyra på 600 kr per år. Birgitta Tunelli (dotter till Elsa och Carl Tunelli) berättar att när det var tid för de yngre barnen

(William, Kerstin, Sigurd och Nils) att gå i skola i Åmål, tyckte pappa Anders inte att han hade råd med detta, utan de skulle få gå i skola i Tösse. Det tyckte Elsa inte var rättvist, så hon ordnade med att hyra en lägenhet en trappa upp i ett hyreshus i Åmål. Hon tog en häst och vagn och tog med sig uttjänta möbler från Tösse till lägenheten och möblerade den.

Gamla Slängom. Farfar och farmor sitter i mitten med fem småbarn mellan sig. Bilden är troligen från något av åren före sekelskiftet 1900.

Sedan skötte Elsa, som bara var 15-16 år, och Lilly om de yngre barnen och gav dem mat i Åmål. William och Nils var bråkstakar, som hindrade Kerstin från att läsa läxor, så hon fick sätta sig med läxboken på dass för att få läsa. Elsa som själv hade haft ganska goda betyg i skolan fick sänka betyg p g a sitt engagemang för sina små syskon.

Faktum är dock att alla barn var beroende av hjälp från släktingar och äldre syskon och de fick ta lån från släktingar, vänner och bekanta. Redan den äldsta sonen Charles fick 1908 låna i Åmåls Sparbank mot borgen tecknad av bl a hans farfar Nils Fredrik Andersson, L. P. Svensson i Westanå och O.G. Olsson i Frillsäter. Kerstin fick under en tid bo hos sin äldre bror Charles och hans hustru Sigrid i Trollhättan och senare under apoteksstudierna hos Johan Bergman i Stockholm. Carl Tunelli hjälpte Sigurd med ett studielån. Min far fick ta lån för att gå igenom handelsgymnasiet i Göteborg och för att dryga ut inkomsterna arbetade han som stuveriarbetare i hamnen.

1906 hade familjen blivit så stor och affärsverksamheten hade vuxit så att Gamla Slängom och den gamla affärslokalen hade blivit för trånga. Man påbörjade bygget av det stora stenhuset, som fortfarande står kvar framför kyrkan. Åtskilliga tidningsartiklar har under årens lopp skrivits om detta stadslignande hus på temat att det skulle ha varit tänkt som det första huset i en tätortsbebyggelse. Detta var säkert aldrig farfars tanke. Det var i stället behovet av större utrymmen som var drivkraften. Från början var avsikten att bygga ett tvåvåningshus, men under byggets gång började man ifrågasätta om detta skulle vara tillräckligt, och byggmästaren framhöll att det inte skulle bli så mycket dyrare att lägga på ytterligare en våning. Huset stod färdigt för inflyttning 1908. Min far Nils har berättat om stenhusets tillkomst:

Nya Slängom som huset ser ut idag.

...när väggarna var murade rådde Olof Knape⁴, svåger till min far, att han borde lägga på ännu ett plan, det skulle proportionsvis kosta så lite, och så blev det. Teglet till bygget slogs av lera nere vid älven (Vitalandaån). Fördjupningen efter lertakten använde vi pojkar senare som lägerplats vid kräftfiske. Vi låg då runt en lägereld nere i gropen.

Det berättas att när sprängningarna för grunden påbörjats hände sig en dag att ett gäng karlar rastade vid kyrkporten. Min far gav sig i samspråk med dem och fick veta att de voro på väg från Stora Strands gruvor, där de utfört sprängningsarbeten. Deras bas gjorde gällande att så som sprängningarna till det planerade affärsbygget skedde, skulle det dröja innan det blev färdigt, så skulle inte sprängningsarbeten bedrivas. Slutet på samtalet blev att

sprängarbasen och hans gäng engagerades, men först sedan ett skriftligt kontrakt godkänts och undertecknats. I kontraktet förband sig alla i gänget att iakttaga absolut nykterhet så länge arbetet pågick. Nu blev det fart på sprängningarna, men efter någon vecka då lön utbetalats kunde en av sprängarna ej motstå frestelsen att i Åmål köpa ut brännvin. Följden blev fylla och oväsen. Nu hade de brutit mot bestämmelserna i kontraktet och skulle få sluta, men mot förnyade bestämda löften och försäkningar att iakttaga fullständig nykterhet fingo de fortsätta arbetet som gick med fart och kläm. (William Nelson minns: På den tiden var man tvungen att drilla borrhål för hand. Här satt en man och höll ett borr med granris fäst mot splitter. Två män, ja även tre ibland slog på borret över huvudet på den som höll i det, och de sjöng för att hålla takten. Jag var bara en liten 4-5åring, men var hypnotiserad nog för att komma ihåg.) Ett olyckstillbud inträffade dock. En bjälke från sprängmattan flög genom luften och träffade fönstret till matrummet i det gamla boningshuset och splittret flög över matbordet. Två av småbarnen stod under fönstret, men klarade sig oskadda.

I oktober 1907 utfärdar Nils Fredrik Andersson och hans andra hustru Beata Svendsdotter ett gåvobrev på deras egendom 1/10 mantal i Tydjebyn till Nils Fredriks sex barn i hans första äktenskap. Orsaken var att de båda makarna uppnått en så hög ålder att de inte längre kunde sköta egendomen. Gåvan var dock villkorad av att de sex barnen gav båda makarna bostad och försörjning tills de avled. Det betonades att detta även skulle gälla styvmodern Beata Svendsdotter. Denna gåva kom säkert väl till pass för farfar, som ju måste finansiera det stora husbygget.

1908 dog farfars far Nils Fredrik Andersson och några månader senare anordnades en auktion efter denne. Anders ropade då in bl a en kista för 60 öre, ett vitt hörnskåp för 6 kr och en koppartratt för 20 öre. Hela auktionen gav en behållning på 603.75 kr, som vid arvskiftet 1909 delades mellan de överlevande syskonen.

”Hörnet” var en fastighet, som farfar också ägde. Den ligger fortfarande vid vägen, som går norr ut mot Slommerud, invid den nya kyrkogården. I Hörnet har olika aktiviteter bedrivits.

⁴ Enligt andra uppgifter var det byggmästaren som förordade ytterligare en våning. Byggmästare var troligen G.A. Hallén, ägare av Strömsbergs bruk i

Tösse. Han byggde även stadshotellet i Åmål och Edsleskogs kyrka.

Under en tid var där småskola, i vilken min far gick. Lärarinnan hette Augusta Magnusson. På fastigheten fanns ett magasin med en vällingklocka. Den var tidigare skeppsklocka. Nu hänger klockan i Tösse gamla kyrka och används för sammanringning till sommargudstjänster. Min far lekte tillsammans med några kamrater i magasinet, men de blev förbjudna av Augusta Magnusson att leka där. Min far berättade detta för sin äldre bror Sigge, som tyckte att det inte angick lärarinnan att de lekte där, ty deras far ägde ju fastigheten. Pojkarna klättrade upp och ringde i vällingklockan med den påföljden att folk ringde och frågade var det brann! Augusta Magnusson, som bodde en trappa upp i kyrkskolan, rusade till och gav min far och en av kamraterna var sin örfil. Detta var inte enda gången min far försökte sig på förbjudna aktiviteter. När han kanske var 5-6 år gammal tittade han vid ett tillfälle nyfiket in i affärslokalen. I en låda längst ner i en disk hittade han knallhattar. Han tog med sig några ut till en huggkubbe, höll en knallhatt med vänster hand och slog på den med en hammare. Den exploderade naturligtvis och han förlorade yttersta leden på ringfingret, något han fick leva med hela livet.

William berättar att han minns när Otto Hesselbom målade en tavla av Gamla Slängom och de kringliggande byggnaderna: *"Han och jag strövade över ängen söder om vårt hem till Smedjebacken, tillhörande Gustavsberg. Jag var omkring 4 år gammal. Otto var klädd i lång vit kappa och bar penslar och andra målargrejer. Vi blev genom ett stängsel som hade taggar, och sedan satte han upp sitt staffli med en duk och höll i en skiva med håll för tummen. Sedan höll han upp en penna, kikade mot husen, drog ett streck på duken och målade från en tub. Därefter förlorade den här grabben intresset."* Den färdiga tavlan fick sedan farfar som ersättning för en kostym från farfars skrädleri.

Anders och Anna Nilsson bodde kvar i stenhuset till början av 1930-talet, då de flyttade tillbaka till Gamla Slängom. Då hade alla barn flyttat ut från föräldrahemmet. 1934 firade de guldbröllop i kretsen av sin familj. Året därpå avled Anna.

Kommunala uppdrag

En nekrolog publicerad efter farfars död i en av Åmålstidningarna sammanfattar hans stora kommunala engagemang:

"Livligt intresserad för kommunens angelägenheter blev And. Nilsson tidigt anlitad i det kommunala arbetet. På grund av sitt klara omdöme, den ansvarskänsla och samvetsgrannhet som kännetecknade hans arbete för det allmänna blev And. Nilsson hedrad med en mängd förtroende uppdrag. Sålunda var han i 36 år suppleant och ledamot i kommunalnämnden, kommunalstämmans ordf. i 20 år, ordf. i pensionsnämnden alltsedan folkpensioneringens tillkomst 1914, ordf. i valnämnden sedan 1911, ledamot av kyrko- och skolråd under 30 års tid, v.ordf. i kyrkostämman, vägstämmoombud, ledamot av taxeringsnämnden m.fl. uppdrag. Vidare var han direktionsledamot i Tössbo härads brandstodsbolag. Han tog även livlig del i det politiska livet och var under många år styrelseledamot i Norra Älvsborgs moderata valmansförbund och ordförande i dess sockenavdelning. De många uppdragen skötte han med nit och intresse, hans egna angelägenheter fingo ofta stå tillbaka för hans förtroendeuppdrag."

Som exempel på kommunala åtgärder i vilka farfar medverkade kan nämnas att han 1912 som ordförande i kommunstämman tillsatte en kommitté för att utreda anskaffningen av ett försörjningshem för socknens fattige, som inte kunde sköta sig själva, dvs ett ålderdomshem.

1912 fick Anders Nilsson tillsammans med O.G Ohlsson i uppdrag att bli utarbete förslag till reglemente, taxa och avlöning för en barnmorska. Barnmorskestationen var till en början inrättad på Slängom. Barnmorskan bodde då i ett rum och kök på farfars fastighet "Hörnet".

När den allmänna pensionsförsäkringen trädde i kraft 1914 fick kommunerna i uppdrag att inkassera avgifterna och handlägga ansökningarna om pension. Länsstyrelsen utsåg Anders Nilsson till ordförande i Tösse pensionsnämnd och Viktor Ohlsson fick i uppdrag att inkassera avgifter från dem som inte betalade frivilligt.

På ett möte i Tösse skolhus 1918 med Anders Nilsson som ordförande tillsattes en kommitté för att undersöka intresset för elektrifiering i Tösse. 1921 bildades Tösse-Tydje distributionsförening med Viktor Ohlsson som drivande kraft. Bland de första att ansluta sig hörde förutom Olsson och hans släktingar och grannar även Anders Nilsson på Slängom. Tösse-Tydjenätet strömsattes den 20/10 1921.

På farfars 50-årsdag den 30 juni 1912 hedrade Tösse- och Tydjebor honom med en gåva och en adress med följande lydelse: *”Av aktning och tillgivenhet för vår vän Handl. Herr And. Nilsson, Tösse, och av tacksam erkänsla för hans osparda, pliktrogna och gagnande verksamhet i hans många kommunala förtroendeuppdrag, vilja undertecknade genom en enkel minnesgåva, en båt av förgyllt silver, hedra honom på hans 50-årsdag den 30 juni 1912, och teckna här nedan våra bidrag härtill.”* Därefter följer en förteckning på mer än 35 givare.

Affärsverksamheten

1884 köpte Anders Nilsson affärsfastigheten framför Tösse kyrka och ett år senare öppnade han sin lanthandel. Vid denna tid hade han förmodligen inte några egna tillgångar med vilka han kunde finansiera köpet. Som framgått av hans brev till brodern Lars ovan, försökte han få fadern och styvfadern att gå i borgen för ett banklån. Det finns en skuldsedel bevarad som bekräftar att han 1885 fick ett sådant lån från Åmåls Sparbank på 2000 kronor, som skulle betalas tillbaka på 9 år. Troligen kunde han även disponera sin hustrus arv från hennes föräldrar. (Hennes far hade en fastighet inne i Åmål, som såldes efter föräldrarnas död.) Dessutom lånade Anders från släktingar och vänner genom att ställa ut växlar, något som han tycks ha fortsatt med när han behövde kontanter. Det finns t ex ett lån dokumenterat från brodern Johan Bergman på 700 kr 1889 och ett lån från fadern på 200 kr 1897. När de äldsta barnen blivit tillräckligt gamla fick de hjälpa till i lanthandeln. Birgitta Tunelli berättade att hennes mamma Elsa fick hjälpa till med att släpa in säckar med mjöl från förrådet till butiken och då var rädd för att stöta på de råttor som fanns runt säckarna. Det finns ett brev bevarat från 1890 som visar att Anders t o m bad sin far att hjälpa till i butiken: *”Kära pappa, Som ’flunsan’ fortfarande håller mig inomhus vill jag härmed fråga om pappa möjligen vore i tillfälle att komma hit och hjälpa Söderman i boden i eftermiddag. Han kan ej reda sig ensam. Hälsningar Eder Anders. Tösse 1/2 1890.”*

Anders Nilsson startade Tösse första mejeri. Av en lista på ordningsregler för mejeriet, som är daterad 1897, framgår att det måste ha startats senast detta år. Det låg i ett nu rivet hus nära den gamla landsvägen mellan Gamla Slängom och affärshuset (det mittersta huset i den andra bilden ovan). Där tillverkades bl a tvåkilos ostar av stiltontyp och sandost (mesost). Särskilt stiltonosten blev omtyckt och vann pris. På övervåningen bodde mejerskor och affärsbiträden, och i ett rum och kök på nedre botten i mejerifastigheten bodde moster ”Soffi”, sedan hennes man Abraham Engelbrektson avlidit 1895. Bakugnen i hennes kök var speciellt bra, så familjen hade gärna storbak där. Detta var säkert ett skäl till att denna lilla lägenhet var ett kärt tillhåll för flera av Anders barn. Men det fanns även ett annat skäl, nämligen att hos moster Soffi kunde de bli bjudna på kaffe, vilket de inte fick dricka hemma.

Mellan 1903 och 1920 drev Anders Nilsson också mjölkaffär i en källarlokal på Kyrkogatan i Åmål. 1923 antogs han som mjölkleverantör till ålderdomshemmet i Tösse till priset av 15 öre per liter vid hämtning eller 16 öre/lit vid leverans. Han levererade i 2 år, därefter tog traktens bönder över. 1924 sålde farfar mejerifastigheten. Den nye innehavaren fick förbinda sig att inte bedriva speceri- och diversehandel.

AND. NILSSON TÖSSE

Rekommenderar härmed i benägen åtanke sitt

Herr- &

Damskrädderi.

Rikhaltigt urval af goda
Cyger till billigaste priser.

SEDAN jag engagerat
skickelig tillskärare kan
jag tillförsäkra ärade
kunder ett förstklassigt
arbete . . .

Omkring 1899 startade Anders Nilsson herr- och damskrädderi. Sömmerskorna i damskrädderiet bodde och sydde i gavelrummet i det gamla affärshuset (fastigheten längst t h på den andra bilden ovan). Herrskrädderiet var lokaliserat till "Hörnet", där man hade en skräddare Sandberg anställd. Utöver kläder på beställning sydde man kläder som såldes på marknader.

1908 bildar Anders Nilsson Tösse Handels Aktiebolag. Tanken med detta var förmodligen att han trodde att genom att sälja aktier skulle han kunna dra in kapital. Detta gick nog inte så bra. En annan fördel med ett aktiebolag är naturligtvis det begränsade personliga ekonomiska ansvaret. Om företaget gick i konkurs så kunde fordringsägarna inte sätta ägarna i personlig konkurs.

1912 började Farfar bedriva gästgiveri på Slängom, sedan granngården Torpane fått sina gästgiverirättigheter indragna. Sk provryttare låg över och åt mat. Brigitta Tunelli har berättat att morfar Anders var mycket gästfri och bjöd rundhänt på starka drycker och pratade gärna med sina gäster, medan han hustru fick springa i trapporna med brickor. (Köket låg i det gamla affärshuset tillbyggt till stenhuset.) Med tanke på Anders Nilssons ekonomiska svårigheter förvånade det Birgittas pappa Carl att Anders kunde ha ett bord fullt med spritflaskor från vilka han bjöd sina gäster. 1922 ansökte Anders Nilsson hos länsstyrelsen om tillstånd att bedriva yrkesmässig automobiltrafik för personbefordran. Han beviljades tillstånd i maj 1922, men tillståndet drogs in 10 år senare, då han inte låtit besiktiga sin bil P1100. Åkerirörelsen var ett komplement till gästgiverirörelsen. Med en taxibil kunde man enkelt hämta och lämna resanden vid järnvägsstationen. Det berättas att Anders yngsta dotter Karin ibland tjänstgjorde som chaufför. Landsfiskalen fick vid något tillfälle skjuts av henne och upptäckte då att hon saknade körkort. Han meddelade därför farfar att Karin omedelbart måste avlägga ett prov för körkort, om hon skulle fortsätta att köra.

1926 avtalade Anders Nilsson med Vestkustens Petroleum AB (VPAB) att få sälja bensin vid Slängom med VPABs utrustning och bensin. Han köpte dock bensin även från andra leverantörer. Orsaken var att han inte fick en borgensförbindelse på 1500 kr, vilket han behövde för att kunna köpa bensin på kredit från VPAB. (Johannes Eriksson var konkurrent i Slängom men representant för Texaco.)

1914 arrenderade Anders Nilsson Tösse prästgårds ägor. Sonen Gotthard anställdes som inspektor för jordbruket och även William, som då avslutat sin skolgång i Åmål, fick hjälpa till. William berättar: "att han blev anmodad av en mjölkerska att se vad som var fatt med en ko – 'ho stönar och bär sig konstigt åt' - Här var jag 15 år och ovan barnmorska bakom en kvega som var illa däran i barnsäng och plågor. Det var inget annat och göra än att sticka handen in och få fatt i ett par ben och börja dra. Mjölkerskan var med, men trots att hon hade barn själv visste hon inte hur man skulle göra, kanske var hon blyg. Kalven, en stor hejare, började ge efter stötvis. Då danade det för mig att endast hjälpa till när kossan stönade. Mjölkerskan nickade ja, ja! Slutligen klarade vi födseln, men vad som sedan följde förstod jag mig inte på, men min kvinnliga hjälp nickade okej! Jag kommer ihåg att jag sedan gick och lade mig på en hösåta – slut men visare!"

Prästgårdsarrendet behöll farfar i cirka 10 år, sedan överlät han det till Viktor Olsson i utbyte mot att denne övertog betalningsansvaret för en stor del av farfars skulder. Skulderna uppgick till hela 63700 kr. Han åtog sig även att uppföra en arrendebostad på prästgården. Det är svårt att förstå att Viktor Olsson kunde tro att jordbruket på prästgården under den återstående löptiden av arrendet cirka 10 år skulle kunna avkasta ett så stort belopp. Det gick tyvärr illa för familjen Olsson, som inte klarade av sina åtaganden utan fick gå i konkurs. Detta medförde att familjen Olsson-Micrander kände en stor bitterhet mot farfar och hans familj, vilket återspeglas i vad Birgit Micrander skriver 2006 i sin skrift *"---att få glädjas med varandra en tid"* *En släktberättelse (sid. 43-44):*

"Pappa och hans syskon börjar mer och mer få klart för sig, att det finns anledning till oro för ekonomin. Det är uppenbart att det finns flera lån, som farfar gott i borgen för. Farbror Gottfrid tar kontakt med en jurist, 'om det värsta skulle hända'. Svaret är att det är för sent. - A.N. kan inte betala sina lån, och försöker med besynnerliga manövrer klara sig undan."

Pappa har fullt upp med arbetet på prästgården. Att behöva ta tid och bekymmer för den här mannen blev en stor börda, inte minst ekonomiskt. ---- Faster Agnes måste avbryta sina akademiska studier i Uppsala och ta tjänst som lärare för att hjälpa till. Farmor, pappa och alla hans syskon går i konkurs, vilket innebär att de förlorar alla fyra egendomarna, som de ägde.

Hur kunde det hända? Följande händelse säger en del:

Den 12 febr. 1934 är pappa och kyrkoherde Sundblad kallade till att vittna i ett mål inför Tössbo häradsrätt i Åmål. Det är två makar som stämt förre handlaren A.N. angående en fordran. Då pappa börjar redogöra för vad han visste, blir han avbruten av A.N. som häftigt ryter:

'En ungdom ska inte komma och tillrättavisa mig, som är känd som ett merkantilt snille' (!) Pappa fortsätter emellertid:

'Vill icke ha sagt, att N. från början avsett att bedra oss, men han var en oförbätterlig optimist, övervärderade allting, som han själv avhände sig och hade en sällsynt förmåga att utnyttja andras ekonomi.'

1930 begärde Wermlands Enskilda Bank att farfars fastighet "Hörnet" skulle gå på exekutiv auktion. Förmodligen inhiberades auktionen då farfar kom överens med kyrkoherde Sundblad att kyrkan skulle betala hyran för skollokalen i Hörnet till banken i stället för till farfar.

Under slutet av 1920-talet och under 1930 försämrades farfars ekonomi och han försöker förtvivlat hålla en personlig konkurs borta genom att tigga bidrag och lån från sina barn, bröder och andra släktingar. Det var emellertid bara några få som hade så stora inkomster att de var i stånd att hjälpa till. Bland barnen var det främst Charles, som var tandläkare, och i någon mån Kerstin som blivit färdig apotekare, som bidrog. Kerstin hade dock som nybliven apoteksinnehavare egna lån och ett företag att ansvara för, och ej så stora nettoinkomster. Hon hade dock svårt att motstå sin pappas önskan att få hjälp. Charles rådde henne dock att säga nej, han förstod att pappans ekonomi var ett svart hål. Anders bror Johan, professor och riksdagsman, hjälpte honom med flera reverser, vilket bl a framgår av följande brev från Johan till Anders:

Första Kammarens Sällskapsrum

Stockholm den 2/4 1930

Käre bror Anders!

Med anledning av ditt telegram svarade jag i korthet från Arvika. Då jag nu sedan dess gjort vissa inbetalningar för din räkning, vill jag härmed svara något fullständigare.

Du önskade en hjälp om 1000 kronor. Den 17 mars inlöste jag två växlar, accepterade av Viktor Olsson, som övertagit dem på sin tid, förut voro de accepterade av dig. De hade nu

genom mycket små amorteringar nedbragts så att de när jag nu fullständigt inlöste dem enligt bankens fordran, utgjorde resp. 545 och 415 kronor, dvs tillsammans 960 kronor.

Den 31 mars inbetalte jag hos Skandinaviska Kreditaktiebolaget i Stockholm 100 kronor (jämfte 3 månaders ränta å kvarstående 800 kr) på den växel som Du förmådde mig at åtaga mig för ett par år sedan här i Stockholm och som då var på 1500 kr. Den är efter denna sista omsättning nu nedbragt till 800, som sagt.

Alltså har jag denna senaste mars månad kontant för din räkning inbetalt 1060 kronor jämfte ränta på ca 12 kronor.

Vad jag sålunda lagt ut sedan Ditt telegram kom, utgör som härav synes, mer än de 1000 kronor, du nu önskade. Hela mitt utlägg utgör, när allt blir betalt – och jag kommer att till sista öret lägga ut det – i kapital 2460 kronor; därtill kommer dryga räntetillägg vid alla 1500 kronors växelns omsättningar (den har omsatts med 100 kr varje gång; första gången omsattes den av misstag av Nils, men jag har i överensstämmelse med mitt löfte återbetalt honom detta).

Som Du härav kan se, torde jag icke ha något att förebrå mig i avseende på oegennyttig hjälpsamhet, när Du nu råkar i svårigheter. Att begära mer av mig, som har en egen son utan säkra inkomster att också sörja för (Sten), och som ju icke är någon kapitalist, är orimligt.

Nu vill jag tillägga, att jag icke anser det ovan nämnda beloppet såsom helt och hållet en gåva. Du har nämligen haft utlägg för min räkning, dels vid Mosters begravning, som Du icke tillåt mig betala, men som jag var ledsn för att ej få betala, vidare har jag och min familj fått åtnjuta välvilja från Din sida i flerevarande mått, så att jag anser en del av nämnda utlägg vara ett uttryck för min tacksamhet i dessa avseenden. Och för övrigt får det betraktas som en gåva, vilket jag icke gör anspråk på att på något sätt återfå. Hesselboms tavla har jag, som Du minns, varken velat mottaga ej heller någonsin mottagit. Vad den skulle betinga i konsthandeln är ovisst, men om man taxerar den till 100 kronor, så torde det ej vara för lågt. Ingen konsthandlare i Stockholm åtminstone torde vilja betala den summan.

Med de bästa hälsningar och tillönskan om en lugn och fridfull påsk!

Din tillgivne bror Johan

P.S. Häradshövding Mellén har de bästa vitsord om Sigurd. Han sköter sig utmärkt säger han. D.S.

1932 hyr farfar ut butiken i stenhuset till A. W. Henriksson på ett år för 900 kr, till den 1/10 1933. I Sten Lindströms bok "Tösse. Stationssamhället och bygden" skriver han att stenhuset såldes på exekutiv auktion 1932 till Simon Boquist. Detta stämmer nog inte riktigt. Enligt uppgifter från släkten köpte Charles huset 1933, men ägde det endast en kort tid innan han sålde det till Simon Boquist. Om Charles köpte det på en exekutiv auktion eller direkt från sin pappa vet jag inte. Däremot berättas det att han även köpte Gamla Slängom, så att den fastigheten inte skulle gå på exekutiv auktion och så att hans föräldrar skulle ha någonstans att ta vägen när stenhuset blev sålt.

I ett brev till sin pappa skriver Charles Nilsson från Växjö den 15 september 1939 att han hört att pappan sökt läkare i Göteborg för att genomgå en röntgenundersökning, vilket han på det livligaste rekommenderar. Han lovar även att stå för kostnaderna. Med brevet bifogas en sk ansvarssedel, dvs en förbindelse att betala faderns kostnader för sjukhusvistelse och röntgenundersökning.

Den 23 mars 1940 avled Anders Nilsson i sitt hem Södergården (Gamla Slängom) I boupp-teckningen framgår att det fanns tillgångar i boet på 5588 kronor, men skulder på 8155 kronor. Den största tillgången var bostadsfastigheten. Skulderna gällde både skulder till banker och till släkt, vänner och andra ortsbör.

Epilog

Utan längre skolutbildning och utan eget startkapital drevs farfar uppenbarligen av en god näsa för affärer och en stor entusiasm för det han ville företaga sig. Han såg möjligheter snarare än problem. Han var en entreprenör. Det är kontrasterna som förbryllar mellan hans vänliga och framsynta uppträdande som familjeöverhuvud och kommunalman och okänsligheten eller kanske t o m hårdheten han visade i affärsvärlden. Han tvekade inte att själv driva in skulder från sina kunder, och kunde de inte betala kunde saken tas till domstol. På äldre dagar fick han själv erfara denna hårda sida av affärlivet. Att bli satt i konkurs var tydligen en skam i synnerhet för en person som tidigare varit en framgångsrik affärsman. Han ville därför till varje pris undvika en konkurs.

Varför hamnade han i ekonomiska svårigheter? Med endast brottstycken från den dokumentation av hans affärsverksamhet som skulle behövas för att ge ett korrekt svar på denna fråga, kan jag bara peka på några omständigheter som kan ha bidragit. Redan från början var kapitalbasen för hans verksamhet förmodligen bräcklig, då den huvudsakligen var baserad på lån. Många av kunderna i den ursprungliga lanthandeln handlade själva på kredit. Man ”skrev upp” sina inköp, för senare betalning, något som ibland fallerade. Till att börja med tycks dock vinsterna från lanthandeln ha varit så goda att de räckte till att betala Anders Nilssons egna skulder och även täcka betalningsbortfall bland kunderna.

Med tiden ökade dock konkurrensen. 1905 fanns det tre handelsbodas i Tösse, förutom Slängom fanns Johannes Eriksson i stationssamhället och Anders Jansson i Hannebol.

I mitten och slutet av 1920-talet fanns det i nuvarande Åmåls kommun fem mejerier, två i Tösse, ett i Tydje och två i Åmål. Anders Nilssons svar på den ökande konkurrensen var att försöka expandera sig ut ur svårigheterna. Han startade herr- och damskrädderi, utökade sitt jordbruk genom att arrendera prästgårdens mark och genom att starta gästgiveri och rusthåll och en mjölkaffär i Åmål. Även i dessa fall var expansionen förmodligen till stor del baserad på lån. Med kriserna under slutet av 1920-talet och under 1930-talet försämrades marknaden för Anders Nilssons produkter och tjänster. Efterfrågan minskade och priserna föll. Skrädderiverksamheten utsattes för konkurrens från konfektionsindustrin och nya konfektionsaffärer i Åmål. Anders Nilsson försökte möta svårigheterna genom att sälja delar av sin verksamhet. Han överlät arrendet på prästgårdsmarken till Viktor Olsson och han sålde mejerirörelsen och några fastigheter. Men detta räckte tydligen inte och i stället försökte han få lån och bidrag från familj och vänner. Därigenom hamnade han i ett ekkorrhjul med förfallna växlar som ersattes med nya. Den tidigare framgången som entreprenör och kommunalman tycks ha gjort att han inte såg hur marknaderna förändrades och att han inte förstod att han inte längre kunde fortsätta att låna till en krympande verksamhet.

Även om farfar slutade sina dagar utan tillgångar och var indirekt orsak till flera släktingars konkurs, måste man dock komma ihåg att han under lång tid bidrog till kommunens utveckling och var en aktad man i Tösse-Tydje samhälle, och att han och hans hustru fostrade tio barn som var och en på sitt sätt hade framgång i livet.

Källor

Bergman J. Hågkomster. P.A.Nordstedt & Söner, Stockholm 1943

Bergman, P-O. Engelbrekt Olsson-grenen. Eskekärr-Tomasbolsläkten på Dal, Sturefors 1998. ISBN 91-630-6767-6

Lindström, S. Tösse. Stationssamhället och bygden, Åmåls Grafiska AB 2016, ISBN978-91-639-2107-0

Micrande, B. Att få glädjas med varandra en tid. En släktberättelse, Tryckeri Elanders 2007 Efterlämnade brev och dokument samt muntlig tradition.

Partiellt släktträd för några generationer

<i>Generation 1</i>	<i>Generation 2</i>	<i>Generation 3</i>	<i>Generation 4</i>	<i>Generation 5</i>
Engelbrekt Olsson g.m. Maria Bergman	Ingerd <i>Sofia</i> Engelbrektsdotter g.m. <i>Nils</i> Fredrik Andersson	Anders Fredrik Gustav Bergman Christina Svensson Maria Bergman Lars Nilsson Anders Nilsson g.m. <i>Anna</i> Fredrika Knape Johan Bergman		
	Maria Engelbrektsdotter			
	<i>Abraham</i> Magnus Engelbrektsson g.m. <i>Anna Sofia</i> Håkansdotter			
	Olof Engelbrektsson g.m. <i>Stina</i> Kajsa Olsdotter	Olof <i>Gustaf</i> Olsson g.m. Charlotta Bodin	Viktor Olsson g.m. <i>Gulli</i> Linnea Pettersson Agnes Olsson	Birgit Micranders
	<i>Anna Kristina</i> Engelbrektsdotter g.m. Olof Fredrik Knape	<i>Anna Fredrika</i> Knape g.m. Anders Nilsson	Alfa Charles Lilly John Gotthard Olof Elsa William Kerstin Sigurd Karin Nils Klevmarken g.m. Elisabet Reuterdahl	Anders Olof

Styrelse och revisorer i Eskekärr Tomasbol på Dal släktförening 2022-2025

Ledamöter

Lars Tång, Kryddpeppargatan 81 424 53 Angered, 031-3305555
mobil 0766020844 Epost: Lg.taang@outlook.com

Kristina Strutz, Kulgränden 3A 115 226 49 Lund,
mobil 0739284165, Epost: kstrutz@gmail.com

Arild Engebretson, Örsveien 698 N-1766 Halden,
mobil +4791553872 Epost: rolfarilde@gmail.com

Lisa Ohlsson, Västanå 202 662 98 Tösse,
mobil 0702640809 Epost: tosselisa@outlook.com

Revisorer Valberedning

Ulf Jobert och Gunilla Kvarnström
Lars Bäckström och Gudrun Foss

Släktföreningens Publikationer

En lista över släktföreningens skrifter finns på föreningens hemsida et-slaktforening.se och skrifterna kommer att för medlemmar i föreningen att finnas på nya hemsidan.

Medlemsavgifter

Enskild medlems treårsavgift 200 kr

Familjs treårsavgift 300 kr

Ständigt medlemskap 1000 kr

Med familj avses personer som bor tillsammans i samma hushåll.

Betalning kan ske till vårt bankkonto med Swedbank i Åmål 7551-13-96885 (Vid betalning från utlandet är kontot SE768 0000 0000 7551 1396 885). **OBS! Tänk på att noga ange vem betalningen gäller, så att vi kan identifiera betalningarna!** De som väljer att betala familjeavgift bör ange alla familjemedlemmar, som avgiften avser. (Räcker inte utrymmet till på betalningen skriv familjenamnet och komplettera med ett e-postmeddelande eller postmeddelande till ekonomiansvarig Karin Strutz, med e-postadress: strutzkarin@hotmail.com postadress: Eds-Strand Liden 66891 Ed)
